STIFTUNG
ST.-HELENA-KAPELLE e.V.

DE PDF VOOR DE AUDIOCLIP

Geschiedenis en betekenis van de Sint- Helena-kapel in Hemden

Ontdek de levende geschiedenis en traditie rondom de Sint-Helenakapel in Hemden.

Van 1911 tot vandaag

Oorsprong: het revalidatiecentrum en sanatorium

De Sint-Helena-kapel maakte oorspronkelijk deel uit van het revalidatiecentrum in Bocholt, dat aan het begin van de twintigste eeuw werd opgericht in het bosgebied bij het huidige recreatiebad Bahia. In 1939 werd de kapel verplaatst naar haar huidige locatie in Hemden.

Aan het begin van de twintigste eeuw verspreidde tuberculose zich sterk in Bocholt. Daarom richtte de Bocholter Vereniging voor Armenzorg en Liefdadigheid in 1911 een opvangcentrum op voor zieke kinderen. Al snel bleek dat frisse lucht en een verblijf in de natuur een gunstiger effect hadden dan een langdurig verblijf in het ziekenhuis. Daarom werd in 1913, met steun van burgemeester dr. Johannes Alff, aan de noordrand van Bocholt een revalidatiecentrum in houten bouwstijl opgericht.

revalidatiecentrum en sanatorium 1924

Aanvankelijk werd het werk ondersteund door één Clemenszuster uit de orde van de Barmhartige Clemenszusters uit Münster, die zich bezighield met de verzorging van de zieken. In 1914 kocht de stad het terrein aan om de toekomst van het revalidatiecentrum veilig te stellen. In de daaropvolgende jaren werd het complex meerdere malen uitgebreid en verbouwd. Rond 1920 vroegen de inmiddels meerdere aanwezige Clemenszusters om een kleine kapel, zodat zij samen met de patiënten de heilige mis konden vieren. Ook veel inwoners van Hemden maakten hiervan gebruik. In die tijd legde men de meeste afstanden te voet af en de weg naar deze kapel was aanzienlijk korter dan die naar de „Sint-Georgkerk“ in Bocholt.

Ligkamer rond 1924, tuberculosetherapie voor “Bocholter Blagen”

Verhuizing naar Hemden

Met de machtsovername door de nationaalsocialisten in 1933 kwam een einde aan het werk van de Clemenszusters. Het revalidatiecentrum bleef echter bestaan en werd voortgezet door de Nationaalsocialistische Volkswelvaart (NSV).

Toen de kapel in 1939 plaats moest maken, bood burgemeester Emil Irrgang van Bocholt het gebouw aan de inwoners van Hemden aan. De kapel zou worden afgebroken en stuk voor stuk opnieuw worden opgebouwd. De boer Wilhelm Bauhaus stelde hiervoor een perceel ter beschikking aan de Alte Aaltener Straße, naast de toenmalige basisschool.

Op 30 april 1939 vond de laatste kerkdienst plaats in de kapel bij het revalidatiecentrum. Slechts twee dagen later begonnen de sloopwerkzaamheden onder leiding van meester-timmerman B. Harks uit Bocholt. Veel inwoners van Hemden hielpen vrijwillig mee, waardoor op 24 mei al het dakfeest (bouwfeest) kon worden gevierd.

De plechtige inwijding vond plaats op 22 juli 1939 door bisschop Clemens August Graf von Galen. De kapel kreeg de naam „Sint-Helena“, ter herinnering aan haar voorgangster: de oude Kruiskapel in Hemden, die al in de zeventiende eeuw aan de Nederlandse grens, huidige „Kreuzkapellenweg 8 en 10“, in Hemden had gestaan. Deze kerk bestaat niet meer, maar 100 meter ten zuiden ervan staat nog steeds het „Hemdener Kreuz“ als herinnering daaraan.

Oorspronkelijk stond de kapel er pal naast het revalidatiecentrum en sanatorium

Geschiedenis van de voormalige stenen kerk, de Kruiskapel aan de grens:

In de 16e en 17e eeuw vonden de Reformatie en de Nederlandse Onafhankelijkheidsoorlog tegen Spanje plaats. De gereformeerde, calvinistische kerk werd de staatskerk in Nederland, katholieke erediensten werden openbaar verboden en kerkgebouwen werden in beslag genomen.

Nederlandse priesters werden deels vervolgd en belijdende katholieken konden hun geloof vaak alleen in het geheim belijden in zogenaamde „schuilkerken“. Daarom liet de bisschop van Münster, Christian Bernhard von Galen, een reeks kleine kerken langs de Duits-Nederlandse grens bouwen. Hiermee wilde hij de katholieke zielzorg voor de gelovigen in de aangrenzende gereformeerde Achterhoek veiligstellen. Tussen Anholt (Isselburg) in het zuidwesten en Glane (Gronau) in het noordoosten van het district Borken ontstonden tussen 1649 en 1798 ongeveer 12 missieposten. Tot

de bekendste nog bewaard gebleven bouwwerken uit deze periode behoren de barokke Sint-Franciscuskerk in Zwillbrock en de kapel in Wennewick-Oldenkott.

De Kreuzkapelle in Hemden, die in 1674/75 op Duits grondgebied direct aan de grens met Nederland werd gebouwd, was vooral voor de Nederlandse katholieken van groot belang. Velen kwamen vanuit de Sint-Helena-parochie in Aalten hierheen om de mis bij te wonen.

In Hemden wordt verteld dat de Nederlandse boeren en landarbeiders in hun werkkleding, met zeisen en schoffels, naar de kerk gingen om als kerkgangers niet op te vallen.

Deze situatie veranderde in 1795 met de Franse bezetting van Nederland. De nieuwe revolutionair-liberale regering voerde de gelijkheid van de religies in en, naar Frans voorbeeld, de scheiding van kerk en staat. Daardoor mocht de katholieke kerk vanaf dat moment weer openlijk actief zijn. Het aantal bezoekers van de Kreuzkapelle daalde sterk en de kapel kon niet langer worden gefinancierd.

Om deze redenen werd de Kreuzkapelle aan de grens in Hemden in 1823 afgebroken en werd met de stenen ervan de St.-Helena-kerk in Bocholt-Barlo gebouwd. Daarom gaat er tot op de dag van vandaag schertsend het gezegde rond in Hemden: „De mensen uit Barlo hebben onze kerk gestolen!“ Sinds die tijd hadden de inwoners van Hemden geen eigen kerk meer en moesten ze de lange weg naar Bocholt afleggen om naar de „Sint-Georgkerk“ te gaan.

De bisschop van Münster is gearriveerd in Hemden

Bisschop Clemens August Graf von Galen tijdens zijn bezoek aan Bocholt

Inwijding van de Sint-Helena-kapel en de betekenis ervan voor Hemden

22 juli 1939 werd een bijzondere dag voor Hemden. De kapel en het voorplein waren feestelijk versierd voor de komst van de bisschop van Münster, die de kapel tijdens een plechtige eucharistieviering inwijdde. De belangstelling was zo groot dat veel gelovigen buiten moesten blijven staan.

Bisschop Clemens August Graf von Galen werd later bekend als de „Leeuw van Münster“, omdat hij zich in zijn preken openlijk uitsprak tegen het nationaalsocialistische regime.

De afbraak en herbouw van de kapel kostten ongeveer 6.000 Reichsmark. De helft van dit bedrag werd betaald door de parochie Sint-Georgius, terwijl de inwoners van Hemden de andere helft bijeenbrachten. Binnen één jaar was door inzamelingsacties de volledige schuld afgelost.

Met de ingebruikname van de kapel beschikte Hemden na 116 jaar weer over een eigen kerkgebouw. Naast de reguliere kerkdiensten vonden er ook schoolmissen, godsdienstlessen en op zondagmiddag gebedsbijeenkomsten plaats.

Na de Tweede Wereldoorlog werd de kapel intensief gebruikt. Tot 1950 kwamen ook veel gelovigen uit Bocholt hier naar de kerk, omdat de „Sint-Georgkerk“ tijdens de oorlog was verwoest. Tot in de jaren 2000 werden er regelmatig missen, gebedsdiensten, huwelijken en jubileumvieringen gehouden.

Veranderingen en behoud tot op heden:

Tegenwoordig worden er in de kapel nog enkele traditionele missen gevierd – bijvoorbeeld op de tweede kerstdag, na de boetedoeningstocht in de Goede Week, op Paasmaandag, op Hemelvaartsdag, en op de plek van de voormalige Kruiskapel aan de Kreuzkapellenweg ter gelegenheid van het feest van de Kruisverheffing op 14 september.

Dienst voor de inzegening van de Sint-Helena-kapel

De kleine kapel kon niet alle bezoekers huisvesten- het publiek was zo groot

Processie vanuit de kapel

De kapel is meerdere malen gerenoveerd – in 1968, 1973, 1984 en 1988. De houten gevel, het altaargedeelte en het interieur werden vernieuwd; er kwamen drie nieuwe beelden bij, geschonken door pater Heinz Lücker, de toenmalige pastoor van St. Laurentius. Deze sieren het voorste gedeelte van het huidige altaar. In 2005 kreeg de kapel een elektrische klok, in 2008 een nieuw orgel en in 2009 een nieuwe buitenverflaag. In 2021 werden het voorplein, het dak en het houten kruis gerenoveerd.

In 2023 was de parochie St. Georg van plan de kapel op te geven en voor een symbolische euro te verkopen. Maar de gemeenschap van Hemden protesteerde – onder het motto „We houden de kerk in het dorp!“ Zo ontstond de „Stichting St.-Helena-kapel“ (aanvankelijk als vereniging zonder winstoogmerk), die zich tot op de dag van vandaag inzet voor het behoud van de kapel. Daarom is vandaag opnieuw onze inzet nodig om dit waardevolle „schatkistje“ te behouden en er ook leven in te blazen.

Hartelijk dank voor uw aandacht en ook voor uw steun. Blijf gerust op de hoogte van de Sint-Helena-kapel. Er is nog veel interessante informatie over de kapel voor u beschikbaar. Tot zien.

Sint-Helena-kapel in de jaren zeventig

Koor van de kapel na renovatie

Sint-Helena-kapel vóór renovatie
de buitenfaciliteiten

Sint-Helena-kapel na renovatie